

da Norenci niso bili Slovenci, ampak Kelti, mi naj pové, kam so Norenci v dóbi 33 let zginili? Gori smo čuli, da še Prokop leta 652 prebivavce karnskih in norenskih planin imenuje Karne in Nurike. Tri in trideset let pozneje — leta 595 pa je že, kakor Pavl Diakon piše, bavarski knez Tasilo Slovence pobojeval, in leta 610 je njegov sin Garibold pri Aguntu od Slovencev preganjan bil.¹⁾

V kratkem času 33 let bi bili toraj prvotni prebivavci Norenskega popolnoma zginiti mogli. Ali kamo bi bili zginili? Noben tadanji zgodovinar nič ne omenja vojsk, ktere bi prišedši Slovenci imeli biti z prvotnimi stanovniki. Tudi nikjer ni pisano, da bi se bili prvotni stanovniki Norenskega dobrovoljno izselili. Še manje je dokazati, da so se poslovenili. Ravno tako noben spisatelj ne omenja, kadaj bi bili tjè prišli Slovenci, ktere na koncu 6. stoletja nahajamo že na friulski in tiroljski meji.

Najnovejši zgodovinoslovci tožijo, da nimamo nikakoršne gotove vesti od naseljevanja Slovencev po Štirim, Kranjskem in Koroškem.

Samostalnost norenskih, ali, kakor se v tej dóbi velijo, korotanskih Slovencev pa je komaj dvesto let terpela. Že leta 788 so Franki jih podjarmili, in s podjarmljenjem tudi pokersévanje začeli.

Korotansko je sedaj dobilo novo politiško uredenje. Vse dežele, ktere so na iztoku od bavarskega kraljestva Karola Vélikega bile podveržene, so stale leta 796—799 pod gospodstvom vojvoda friulskega. Pozneje je friulski grof gospodoval Korotansko, Istrijo in Liburnijo, Dalmacijo in zemljo med Savo in Dravo; mejni grof na istočni strani pa Trangov, gornjo in dolnjo stran stare Panonije do Drave.²⁾

Kakor je Karol Véliki za politiško uredenje skerbil, tako tudi za cerkveno. Ker je patriarh akvilejski hotel južno Korotansko imeti pod svojo oblastjo, je tedaj Karol 14. junija 810 odločil, da v prihodnje Drava ostane za mejo med akvilejskim patriarhatom in nadškofijstvom solograderskim, ktero odločbo je Ludevik Pobožni leta 819 poterdil.³⁾

Slovenska zemlja je po tem takem v cerkvenih zadevah prišla pod oblast akvilejskega patriarha in solnogradskega nadškofa, — Slovenci bi toraj nikakošne zgodovinske pravice ne imeli, svečano tisučletni spomin apostolske delavnosti sv. Kyrila in Metoda obhajati? Razberimo malo zgodovino slavnih teh mož.

(Dalje sledí.)

Pisma o Slovencih in Slovenkah.

I.

Preljubi moj!

Ti, dragi prijatelj, želiš, naj bi ti, kadar je lepo vreme, pisal kaj iz življenja slovenskega ljudstva. Misliš, da ga dobro poznam, ker sem pregazil slovenski svet od Adrie do Mure, od Zile do panonskih dobnav. Izidi se volja Tvoja! Vendar ne pričakuj od mene sostavnih pisem. Česar se moj pomnež dobro spominja, to bodem Ti povedal prav debelo, da bodeš lahko čul in si zapomnil. Danes nekaj od slovenskih trgov.

Kakošni so slovenski tergi in kaj so?

Slovenski tergi so povlastjene občine, v kterih prebivavci govorijo slovensko-nemško zmes, v kterih slovenske otrobe vežejo z nemškim povreslom. Imajo svojega „purgermajstra“, večidel najmodrejšega človeka v celem tergu, včasih kakošnega kočarja, včasih kerznarja, kakor mu je ravno v mladosti odločen bil prihodnji stan. Ta človek nosi večidel velik zvonec, in žlahta njegova in botri so

vsegamogočni v svitu za obče blago. S svojimi sini in hčerami govori večidel nemški, s hlapci in deklami pa slovenski. Ali ima terg kavarnico ali „kafegaus“, se on tam vsak večer dobro „unterholta.“

Včasih teržanom napravi veselje in jim preskerbi teatar. Kakošna večja hiša v tergu, včasih tudi gumno, služi za igrališče, in na deskah „auf den Brettern, die die Welt bedeuten“ „Jaromir“ in „Hinko der Freiknecht“ donujeta svoj gorje! Mesarjeva žena je posodila za pregrinjalo (Vorhang) veliko plahto, na kateri še se večkrat vidijo kervave kapljice nedolžnega teleta. Drugi dan psuje po vsih kotih, da se ji še niso nazaj spravile njene drage plahte. Teatar se igra po nemški. Malo in veliko se v njem snide, ker ta dan razumeta tudi lončar in lončarica nemški, akoravno se je ona rodila na Brezovnjaku, kjer se nemški le tadaj čuje, kadar nemški vojšak pride na „sekucijo“ (execution). Vendar, ker se tudi šteje ta med „purgarje“, tedaj nečeta doma ostati, in zato sta tisti dan terjala za prodano posodo gotov denar, da ložej vstopnino v teatar plačata, akoravno drugekrat za maslo, zabel in grah prodajata posodo. Na prvi klopi, ktera je z zelenim suknom pregernjena sedi „purgermajster“ in njegova „ljuba moja.“ Sukno so vzeli z roteža, ktero inda služi za pokrivalo na dolgi mizi, okoli ktere modri svetovavci sedijo in srečo in nesrečo občine prevdarjajo. Tla, kjer igravci igrajo, so pokrite z rudečim suknom, ktero je mežnar skrivši iz „žagrada“ odnesel, da je smel za to milošino zastonj v teatar.

Trije „igerci“ razveseljujejo slavne poslušavce: eden basico sterže, drugi na klarinet piska, in tretji v trompeto piba.

Kantnar (podučitelj) je zešil nemšk prolog, kterege klobučar deklamira, ali če bi on kurajže ne imel, pa sedlarjeva hči, kateri hlapci in dekle ne smejo reči „jungfrava“ ampak „frajlica.“ Ker ravno nima belih „glazehandšuhov“, si stare zamazane pošupa z moko, in tako vredna učenka umetnosti opravlja službo slovenske Rettihouke. Mati se vesolja jočejo na lesenem stolcu; hočejo vstati, da bi jo bolje vidili, — al joj! stol so od „šoštarja“ na posodo vzeli, in tofantni „klad“ ljube gospé sedlarice se je terdno prilepil, da glasen uzdih prestraši pazljivo občinstvo, ali kakor purgermajster pravi „respectables publikum.“

Teatar je minul. Igravce čaka pri „Oksenbirtu“ mastna večerja. Vsaki je nekaj za umetnike daroval. Kožar, kateri ima najboljše vina, je poslal butele in glasne zdravice se napijavajo slavnim umetnikom. Drugi dan je dosti govora in žubora ne zavoljo igravcov, ampak zavoljo „toalet.“ Gospá lončarica pripoveduje svoji dekli, „kako se je purgermajsterca bila namaškarila“, — samo to ji je še „falilo“, da ni imela „šlara“, še gospá „verbolterca“ ni imela takega dragega „tihelna“ na nadrah, — kaj si vendar misli! pa lahko, ker so lani iz težkih njiv vso laško repo purgermajstrovi hlapci ponoči domú zvozili, potem pa razglasili, da so jo izkopali soldati, kateri so skoz terg „marširali.“ Po takošnih opazkah se vname velik hrup, in gospod purgermajster za terdno sklone, nikdar več teatra ne privoliti.

Glej, bratec dragi, Nr. 1 iz slovenskega národnega življenja. Prevdarjaj in premišljaj o nevolji sveta, kakor hočeš, težko bodeš jo poboljšal.

Da si mi zdrav! Vreme se je obernilo; kadar se sopet razjasni, kaj drugega. Vés tvoj Vitomar.

Poglavitni spominek Vodnikove stoletnice.

Ta bi utegnila biti: Nova, zlejšana, popravljena in pomnožena izdaja Vodnikovih pesem.

Vodnik se šteje za očeta novejšega slovenskega pesništva; vendar njegove pesmi doslej niso ne v popolnem obsežku ne v primerni podobi na svetlem. Kar je Vodnik sam dal v natis, je ali le „za pokušnjo“, kakor je

¹⁾ Paul. Diac. 4, 7. ²⁾ Einhard ad ann. 819. ³⁾ Glej Kleinmayer „diplom. Anh.“ str. 61, 67.

zapisano na glavnem listu, ali je le za posebno priložnost, kakor je samo jasno pri pesmih za brambovce ali za mirov god. Izdaja gosp. A. Smoleta je privzela nekaj izvirnih Vodnikovih pesem, in predstavljene Anakreontove oglasnice, vendar je še mnogo pustila na stran. Gosp. bibliotekar Kastelic, kakor piše gosp. dr. Dežman v življenji Vodnikovem, ima nabirko Vodnikovih pesniških rokopisov v lasti *), in ondi se kaže še mnogo lepo pesnikovo delo. „Jeklenice“ so od tod razglašene v „Koledarčku“ leta 1854; „Vganjke“, v pesniško mero djane, so sicer že v Vodnikovi pratiki prišle na dan. Pa še je v rokopisu mirno hranjena „Ilirija zveličana“, z malimi razločki še zdaj veljavna draga resnica, zlasti če se namesti „Ilirije“ bere „Slovenija“ — ker je bila „Ilirija oživljena“ le lepa sanja brez obstanka. Dalje je „Milje miljen“, družnik „Milice miljene“; „Brešno“, nekakošna sestra Miličina; „Pomlad“, neka zabavljica zapeljivim mestnim metuljem; nekatere „Kratke“: „Šole 1814“, „Združenci 1815“, „leto 1814“, „Kratka pa krepka“, „Slavče“, „Napitek“ za brambovce in vojake; „Vuk estrajških vojakov 1813“, poslovenjen iz nemškega; „Sklep Petelinčka“, komedije, igrane v Ljubljani 1802; „Otožnimu vina“, poskušnja, slovensko besedo tehati na celó goste rime; „Dies irae“ po slovensko; nasprot pa „Samče“, ali „Mladeneč samec“, ni izvirna Vodnikova, temuč stara ljudska pesem, po njem zapisana, kakor prav pové „Čbelica“ (IV. B. str. 84).

Zmed ljudskih pesem, ki jih je Vodnik zapisal, in „Čbelica“ večidel že naznanila, pa se težko pogrěša „Suljčba Lambergerjeva s Pegamam“; ta bi bila vredna, Vodnikovim pridjana biti, kot v spomin njegovega prvotnega nabiranja ljudskih pesem. Je namreč v trojnem, deloma različnem Vodnikovem spisu ohranjena, pa po mnogem oziru drugačna memo Zupančičeve ali Koritkove izdaje. Kaže se, da je pesem v tej podobi narbližje izvirna nekdanji, zakaj polna je nenavadnih besed in starih oblik. V izgled naj sledijo nekateri odstavki:

1. Tam stoji kviško Dunaj bel;
Kaj Pegam silni tam počel,
Vam bom junaško pesem pel.
2. Je v sredi grada tratica,
Na trati gosta lipica,
Ohlaja znojnih, senčica.
3. Pod senco miza rumena,
Obdana miza stolmi pa,
Na samcih sedi gospoda,
4. Med njimi cesar rekoč, de,
Po moji misli ne je ne,
Kraljestvu našmu ne verste.
15. Ponese v lepo deželo,
Gorato našo Krajnico,
Do Lamberga na Kameno.
20. Pa v lini stara mat slonivš,
Kaj Kristopu podá, vidivš,
Kak pruhiti Pegam se, zvedivš.
30. Do Duna dirja v splav in skok;
So pri kosilu vsi okrog,
Pegamu pade žljica z rok,
42. Mu Kristop meri v stegno pah
Al zmami sam hudir mu mah,
Da Pegama ne zverne v prah.

*) Častiti gosp. bibliotekar Kastelic bi gotovo vstregel obćnim željam, ako bi kmali kmali izdal zapušćino Vodnikovo, ali če bi on ne hotel ali zavolj družih opravil ne mogel, ko bi komu drugemu dovolil kaj takega, in ta vės sposobni mož za to delo bi bil ravno častiti gospod Hicinger. Se vé da gosp. Kastelic bi postavil primerne pogoje za izdanje; izdaja bi se potem osnovala na predplaćilo ali subskripcijo, ostanki pridobka pa naj bi se obrnili za namenjeni spominek. Naj bi se ta želja prevdarila! Vred.

43. Si v tretje moć povzameta,
Se konjiško zasuljćata,
Na vselej boj razloćita.
49. Se prošnja milostvo prisod:
Kar željiš, tebi svojšna bod,
Dokler bo živ tvoj moški rod.

Kaže se jasno, kako tehtna je ta stara pesem za našo literarno zgodovino, tudi za oblike imen: Krajnica za Krajnsko, Dun za Dunaj.

Kar se dalje tiče podobo, v kateri so Vodnikove pesmi doslej znane, ne omenjam samo male dvanajsterke v natisu, temuč tudi besedo pesniško, obliko slovniško, in pravopis temeljit. Vodnik je svoje pesmi obilno popravljal in pilil; po dva, trije, štirje, bolj in manj popolni spisi se nahajajo od vsakere pesmi; poznejši spisi kažejo sploh bolj gladko zvezo besed — razun kar je Vodnik bolj Ravnikarja posnemal — bolj dognano slovniško obliko, in boljši sedanjemu podobniši pravopis. G. Smoletova izdaja teh poprav nič ne zná, še mnoge pogrěške vriva, kakor je že g. dr. Dežman v „Koledarčku“ opomnil. V izgled sledijo nekatere, drugač znane verstice, po poslednjem Vodnikovem pretresu:

Krajnc, tvoja dežela je zdrava,
In pridnim nje lega naj prava;
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupćija, tebe redé.

Na Veršac stopivši sédi,
Neznán svét se teb' odpré;
Gledaj sivih pleš v sredi
Zarod žlahtnih zelj cveté.

Kós prepeva, gnjezdo znaša,
Lepo Brezen gori gré;
Nasmehljaje kosa praša:
Poješ tako zgodaj že?

Previdna odbera bi pri novi izdaji marsikaj boljšega našla memo prejšnih izdaj. Hicinger.

Natoroznanske reči.

Kukavica.

Med mnogimi nam znanimi tićjimi plemeni je posebno kukavica vredna, da jo bolje poznamo. Težko, da je stvarnik naš ktero ptico s tako ćudnimi posebnostmi nadaril kakor njo. Najćudnejše je, kar jo od vseh drugih ptic razlikuje, da ona ne zvali sama svojih mladih, pa tudi ne hrani jih, ampak poišće si gnjezdo penice, pasterićice, kraljića ali kakošne druge male ptićice, znese tam svoje jajce, ter ga pustí brez daljne skerbí. Sirota mala ptićica, ktero je kukavica bila obiskala! Ne samo, da noć in dan na velikem kukavićnem jajci sédi in ga greje, temveć tudi mlado požrešno ptujko mora zraven svojih ljubćkov ne samo v gnjezdu terpeti, ampak jo tudi hraniti s težavno nabranim živežem. In kakošna je plaća za skerbno odrejo? Navadno pomeće mlada kukavica svoje manjšé družice z gnjezda, da sama lože v njem počiva in se ošabna šopiri.

Znano je, da vsi južni Slovani lastavico, slavulja, gerlico, pasterićico in več drugih ptićic za posvećene imajo in jih ne preganjajo tako nemilo, kakor več drugih pevk. Kako pa s kukavico ravnajo? — Mićno je vediti, da so Slovenci v tem obziru ravno protivniki Serbom.

Kukavica je pri Slovencih zló cenjena ptica; nje-nega prihoda se veseli staro in mlado, malo in veliko, ter pravi, da ona spomlad v klunu prinese. Stari in bolehní ljudje, ako se komu zavoljo slabosti ali zdravja potožiti hoćejo, pravijo globoko izdahnivši: „Ne bom več kuka-vice ćul!“ to je, ne bom več spomladi doćakal. Mati tolaži otroka, če jo nadleguje v zimskem ćasu s prošnjo, da bi ga k maši pustila, s sledećimi besedami: „Le tiho bodi, kadar bo kukavica kukala in vrana zijala, tadaj bova midva k maši šla.“ Kadar spomlad pride in se kukavica v